

բոս մը, Եղեռնացիք փոքրիկ մեհեան մը կառուցած էին զերեզմանին վրայ Փիլիպպոս անուհով կրօնոտնացիք մը որ, Ուրմազեան խաղերուն մէջ յաղթական, իրենց մօտ ապաստանած էր, եւ ամենէն զեղեցիկ Յոյնն էր իր ժամանակին, ու Հերոդոտոսի օրով զեռ անոր պատարագ կը մատուցանէին: — Այսպէս էր այն զգացումը զոր դաստիարակութիւնը սնուցած էր եւ որ, իր կարգին անոր վրայ ճիշդ գործելով, անոր իբրեւ նպատակ ցոյց կուտար զեղեցկութեան կառուութիւնը: Անշուշտ, ցեղը զեղեցիկ էր, բայց ան սխտեմտով զեղեցկացած էր. կամբ՝ բնութիւնը կատարելագործած էր, եւ արձանագործութիւնը պիտի լրացնէր ինչ որ բնութիւնը, նոյն իսկ մշակուած, կէս ձգած էր:

Այսպէս, երկու դարու միջոցին, տեսանք մարդկային մարմինը ձեւակերպող երկու հաստատութեանց, պարարեւանային ու մարմնամարդութեան, ծնիլը, զարգանալը, բովանդակ յունական աշխարհին շուրջը տարածուելը, պատկերազմին գործիքը, կրօնքին զարդարանքը, ժամանակագրութեան թուականը հայթայթելը, մարմնական կատարելութիւնն իբրեւ մարդկային կեանքին նպատակակէտ մատնանիլ ընելը եւ կատարեալ մարմնոյն հիացումը մինչեւ մղուութիւն յառաջ տանիլը: Յամբօրէն, աստիճանաբար եւ քիչ մը հեռուէն, այն արուեստը որ մետաղէ, փայտէ, փղոսկրէ կամ մարմարէ արձանը կը յօրինէ, կ'ընկերանայ դաստիարակութեան որ կենդանի արձանը կը յօրինէ: Միեւնոյն քաջով չ'ընթանար. թէեւ ժամանակակից, այդ երկու դարուն միջոցին՝ ան ստորագաս ու պարզ ընդօրինակող մը կը մնայ: Նախ ճշմարտութեան վրայ մտածած են, նմանողութեան վրայ մտածելէ առաջ, նախ ճշմարիտ մարմնով զբաղած են՝ կերպարանեալ մարմնով մը զբաղելէ առաջ. պարսխումը մը կազմելու հոգ տարած են՝ պարսխումը մը քանդակելէ առաջ, Միշտ Փիղիքական կամ Բարոյական բնատիպարը կը կանխէ այն վարժը որ զինքը կը ներկայացնէ. բայց քիչ ժամանակով կը կանխէ զայն, պէտքէ որ այն վայրկեանին ուր գործը կը յօրինուի, ան ղեռ ներկայ գտնուի յիշողութեանը մէջ: Արուեստը ներշնչանք ու խոշորացած արձագանք մըն է, իր բոլոր յատկութիւնն ու լրութիւնը կը ստանայ ճիշդ այն վայրկեանէն երբ կը տկարանայ այն կեանքը որուն արձագանքն է ինքը: — Այսպէս է եղած յունական արձանագործութիւնը. ան իր արքունիքին կը հասնի ճիշդ այն վայրկեանին երբ քնարական չըջանը կ'աւարտի, այն յիստի տար ինքեւ միջոցին որուն Սալամինայի պատերազմին կը յաղորդեն, երբ, արձակով, տոմարով եւ իմաստասիրութեան առաջին հետախուզութիւններովը, մտանոր նոր զարգացում մը կը սկսի: Արուեստը ճշգրիտ նմանողութեան յանկարծ զեղեցիկ հնարումին կ'անցնի: Արիստոկէս, Եղեռնեան արձանագործները, Ունատաս, Քանաթոս, Ռեգինացի Պիւթագորաս, Քալամիս, Աղեւազաս, շատ մօտէն կ'ընդօրինակեն իրական մարմինը, ինչպէս Վերոքիս. Բուլալոս, Կիւլանտալոս, Ֆրա Ֆիլիքոս եւ նոյն իսկ Բերուէրինոս. բայց, իրենց աշակերտներուն, Միլոնի, Պոլիկլետի, Փրոքիսպի՝ ձեւքին մէջ, տեսլական ձեւը երեւան կուգայ, ինչպէս Վինչի, Միքել-Անճելոյի եւ Ռաֆայելի ձեւքին մէջ:

ԻԲԲՈՒԹ ԹԷՆ

Կ Ո Ի Է Ն Տ Ը Լ Ի Ն

Ա

Մուսթ տեղ, սիրական,
 Ի՛նչ անոյժ է սիրել՝ մութ տեղ.
 Քու աչուընեղը, պայծառ եւ. ահազ,
 Կուռքի մը հայեալքներուն պէս կը յողան.
 Եւ մեր սըրտերը կը պաղպաջեն:
 Հեծեծաւոր մըրմունջներով կը հընչեն—
 Մովի ունայն արանց նըման:

Ահա առջիկ՝ գետինն եմ եւ

Ու կ'ըսեմ՝

Ա՛ռ հողիս, ո՛վ սիրական,

Կուէնտըրին, ա՛ռ հողիս:

Ազօտ զանգակ մը կ'ողբայ

Ամպերէն հեռու, աշխարհէ հեռու՝

Միայնութեան մէջ առանձին.

Եւ դու կը խօսես,

Կը փայփայես զիս,

Անպատու ըբփոփանքով կը փայփայես:

Ձեռքըդ զըլխուս վըբայ՝ ես խոնջ եմ եւ հեղ .
Կուէնաբըլին ,

Կը հաւատամ , սիրակա՛ն կը հաւատամ քեզ ,
Ի՞նչպէս է սէրըդ՝ որ նըւաճեց զիս .

Ի՛նչ հըզօր մարտիկ է , ի՞նչ արեօյեան ,

Որ նըւաճեց զիս իր երկաթայրի սըրով

Կըրքի եւ քաղցրութեան ,

Ի՞նչպէս իմ թոքերս կը հալին

Երբ համարյոնեբով բերանս կը ճըմլես :

Կուէնաբըլին , Կուէնաբըլին , —

Ա՛րշափ իմ հողին լացաւ , տըրորեցաւ .

Ո՛րշափ բաղկատարած յուսահատեցաւ :

Եւ ա՛նա կը յառնէ

Քաշէքա՛ . իր հաշմութիւնը ցուցնելով քեզ ,

Դէպ ի քե՛զ կարկառելով

Իր կըտըրած թուերը ,

Ո՛վ ողորմած ,

Անս կ՛արտորայ , զէպ ի քեզ կուգայ —

Բըժըշկէ՛ դանի :

Պիտի բըժըշկենք զայն , կամաց կամաց ,

Ողորմութեան առատ արցունքներով ,

Եւ սիրոյ խարանդղ վառ ջըթեւնքներով :

Բայց ո՞վ կը նայի մեզ —

Ո՛վ է հող ,

Ո՞վ մըտաւ հո՛մս թ սեղը .

Կուէնաբըլին՝ Կը նըշմարկես

Միմոսի մը պիղծ կերպարանքն այդտեղ ,

Դաժան Մաղըը , ոսկի աշուղներով ,

Կը նայի մեզ , կը ժպտի մեզ ,

Արիւնակաթ տառամուկը ցուցընելով :

Յ

Լըուութի՛ւն — ո՞վ սըրտերնուս

Արծաթի փակեալ դուս՝

Ետեւըդ կը պըլպըլայ

Մեր ծիրանի կանթեպը ,

Մեր սիրոյ կանթեպը , —

Խորհըրդաւոր եւ աըխուր :

Միայնութիւն չէ՞ սէրը ,

Անմատչելի խոր սըրբարան

Ջոր ծածկեցին նըւիրակա՛ն ստուերները ,

Օրննելի պիւրջ չէ՞ սէրը ,

Յակնթնեբու ճարմանցներով աղխաղխեալ ,

Ջոր մեր մաքուր համարյոնեբով կընքեցինք ,

Կուէնաբըլին , մեր պաշտելի լըուութեան

Խանդաղատանքով կը կողկողինք մինք .

Եւ կամաց կամաց անհունութիւն

Կը հոսի մեր սըրտերուն խոնքը :

Ի՛նչպէս ժամանակը , հիւսն կոյր ու դաժան ,

Որ քաբէ մըրճներով

Անընդհատ քաղխելով

Բալըր խենթութեանց դաղաղ կը շինէ ,

Կը դայրանայ մեղի դէմ ,

Եւ չըկարծեցի՞նք մինք անմահանալ

Մեր մեծ տարփանքով , մեր մեծ ցընորքով .

Եւ չըկարծեցի՞նք տաղ մը հիւսել

Խանդի աննրման ճառադայթներով ,

Ահա դայն երկնից եւ երկրի միջեւ

Յաղթականորէն թօթուել ու պարզել :

Ջըսի՞ քեզ՝ դու բըժըշկեցիր իմ հոգիս ,

Եւ Տըբտմութեան ժանտ վըհութենէն

Դու գայն փրկեցիր :

Ջըսի՞ քեզ՝ դու միայն

Վայելումն անպատիր դարձուցիր —

Դ՛վ Կուէնաբըլին ,

Քու շըթեւնքներըդ , երկու իժի պէս ահաւոր ,

Անծանօթ համարոյ մը աըւին ինծի ,

Ու դըւիւրս թուլացած .

Կարծես խոռնկերով յըրջացած :

Կուրծքիդ վըբայ՝ դըրորեցաւ

Տըժգոյն աշափակ լըուութեամբ :

Ո՛վ յիմար՝ սէրը մահուան պէս

Մըշաընջնաւոր կարծեցի ես :

Նըստէ՛ դիրքւմ , Կուէնաբըլին ,

Նստէ՛ դիրքւմ , եւ թող լամ .

Ձատուած էինք եւ վերքտին զըտանք զիրար :

Կեանքը՝ հըտպիս լըրբին ու չար՝

Նորքըմահաճոյքով միացուց ըզմեզ :

Թող սիրոյ սըգաւոր հանդէս

Մեր ճակատներն , իրարու կից , զողարկէ

Մեծարելի եւ սուրբ քողով :

Դու կը լըռես , դու չես զըտնար՝

Կի՛ն՝ փանաքի աըութիւն մ՛անդամ ,

Երբ ես կուլամ , ա՛յ ասպէս կուլամ

Անմըլիթթար , բեկեալ , անյոյս ,

Ի՛նչ թողի՛րք եղած խաթուրթեանց մեղմեղ հոյ .

Կուրծքըս , սիրտըս եւ ջախջախին

Սոսկալի հըննտիւնով , վայրաղ հեծեման : րվ :

Ի՛նչ դանի՛ծ է ցաւը՝

Սըր դատաւոր ճակատագիր մը հըրմայէ :

Ո՞վ գիտէ՛ մեր թըշնամին ,

Կոյր հիւսնը , անխոնջ եւ ժիր ,

Դաղաղ բեւեռող ձերուսին ,

Թերեւս յաղթէ՛ մեր ընտառացման ,

Եւ մեր երկու պինդ ձեռուներն ան քակ :

Եւ մեր կանթեպն ալ խորտակէ :

Մեր սրբոթոթեան Պիղծ ես՝ ըսէ,
 Մեր լուսութիւնը խնդէ:
 Բայց եթէ պարտութիւնք ալ, սի՛րական,
 Ողորթապա պիտի մընանք մենք՝ ո՛չ զըզջացող,
 Ոչ դաւաճութիւն պիտի ժողվենք եւ ոչ զոն,
 Ոչ զոք պիտի նըզովենք,
 Այլ պիտի լուսենք — վրասեմացած
 Արցունքներու չըթողութեամբ
 Եւ վըշտի փառքով:

Եւ ճակատքս ճակատող,
 Գու խնկադոյն խոպոպիքներդ բըռնած,
 Մերիլի՛ս,
 Կը խորհիմ, դու ինծի կը նայիս,
 Յասպեայ աշուրներդ սեւեռելով:
 Ինծի կը նային
 Գու աշուրներդ՝ որոնց բոլորը
 Վըշտի ծարրով սեւացաւ:
 Ո՛րչափ ատեն է այսպէս
 Կը ճըզինք մենք մեր առեղծուածը լուծիլ:
 Ո՛րչափ ատեն է այսպէս
 Կը ճըզինք մենք կարգալու միմեանց հողին:
 Եւ կամաց կամաց՝ տըխուր: Վըշտաղին
 Վըճատութեամբ կը թուլանանք:
 Մեր բազուկները կ'իջնան,
 Մեր սըրտերը՝ խոնջ՝ ա՛լ կը ձանձրանան —
 Իրաւ, անծանօթ ենք իրարու:

Ո՛վ Աստուած, ի՛նչպէս կ'ըլլայ
 Որ այսչափ սիրոյ բըժժանք կախարդանք
 Ըզմեք իրարու զօդել չըկըրցան:
 Ի՛նչպէս կ'ըլլայ որ դեռ ինձայ
 Այսպէս զորկապինդ՝ անջատ կը մընանք:
 Ինչպէս զիրար կը գրկեն բուռն հողմ ու ամպ՝
 Փայլատակելով հրիզէն տարփմամբ,
 Բայց իրար բընաւ չեն միանար:
 Ինչպէս աւազ եւ ծով յաճախ կը մըռնչեն,
 Փոթորկայոյդ կը շնչեն՝
 Ամայի, խոր անբաւարեան ձայն տալով,
 Բայց դարէ դար որոտալով,
 Բընաւ իրար պիտի չըմբանան,
 Այսպէս ենք մենք ալ, ո՛վ սիրական.
 Ի զուր կուլանք կը զողողենք —
 Անչափ սիրով այլ եւս խոնջ ենք —
 Մեր բազուկները կ'իջնան,
 Մեր սըրտերը՝ խոնջ՝ ա՛լ կը ձանձրանան,
 Իրա՛ւ, անծանօթ ենք իրարու:

Ո՛հ, Կուէնտըլին, կը փափաքեմ
 Գուռնապ կոպերդ փայտայել,
 Գուռնապ կոպերդ՝ արցունքներով հրախելզ,
 Եւ կամաց կամաց

Զօրաւոր քուն մը տալ քեզ, անհրաժեշտ

Եւ սպաննիկ ըզքեզ, աղջի՛կի
 Իմ Կուէնտըլինս կը նընջէ,
 Պիտի ջայլէի եւ,
 Խնկախորոյս բանաստեղծի մը նըման
 Փովըզ նըստած ողբալով.
 Իմ Կուէնտըլինս կը նընջէ,
 Ի զուր լուսինը կը մըրմընջէ
 Անոր աղանջին լուսոտ զըրոյցներ,
 Իր կայծալեց զիսակին մէջ մտնելով
 Վէտ ի վէտ կը պաղպաղէ,
 Իմ Կուէնտըլինս կը նընջէ,
 Եւ ա՛լ բնաւ, բնաւ պիտի չարթըննայ,
 Քար մը զըրի զըլխուս տակ.
 Առաւօտեան պէս ըսպիտակ
 Եւ պարկեշտ է ան,
 Զեռնամած,
 Բըբերն ակունքներու պէս շողուն,
 Եւ արծաթով ընդհուրդեալ,
 Ոչ երազ կը տեսնէ ան եւ ոչ տեսիլք,
 Ա՛լ իմս է հիմա, իմս յաւիտեան,
 Իմս են վերջին սիրոյ իօսքերը,
 Անսուտ, անհնեզ, անփոփոխական:
 Եւ պիտի հրակեմ, գիշեր ցորեկ,
 Եւ իմ համբոյրներս պիտի չըլըռեն.
 Մի՛նչեւ որ ան ալ զիս ըսպաննէ
 Իր կապուտակ չըրթուներով,
 Իր անբարբառ չըրթուներով:

Ի՛նչ խորհրդական ցողք հըրայրք
 Կը բորբոքի մեր առջեւ:
 Երկինք կը բոցոտի
 Ահաւոր անձայն փայլական թափութեամբ:
 Խաղաղ է ամառ գիշերը, Կուէնտըլին,
 Խաղաղ եւ անամպ,
 Բայց մեր ըզձանքները կը կողկողին
 Մեր բերանները կը բուրհն սիրով:
 Եւ իրարու վըզէն բռնած՝
 Կը քամենք իրարու չըրթուները
 Դատապարտեալներու կատաղութեամբ,
 Ի՛նչպէս արժոյն ենք,
 Ի՛նչպէս բըբերդ կը խօլտին —
 Կուէնտըլին:
 Մի՛ զարհուրի, տարփալըռիկ կոյս,
 Թող մեր համբոյրներն աւելի զայրանան,
 Ամուռ սիրով իօլանան —
 Երբ փայլակները
 Կը փայտային մեր մազերը:

ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՅՆԵԱ